

УДК 791.222 (477):355.425 (470:477)

Російсько-українська війна на Донбасі в українському кінематографі

Володимир ДАНИЛЕНКО

канд. філол. н., доц.

Київський національний
університет культури і
мистецтввул. Є. Коновальця, 36,
01133, Київ, Україна.

e-mail: danylenko-v@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-8646-0504

© Даниленко В., 2020

Російська влада не визнає своєї участі у війні на Донбасі. Приховування участі у військових конфліктах — давня російська політична традиція. Радянський Союз, який був модернізованою Росією, не визнавав, що воював у Кореї, В'єтнамі, Анголі, Огадені. Сучасна Росія, яка ввела свої війська на Донбас, на офіційному рівні переконує світову спільноту та росіян, що ця війна — внутрішній громадянський конфлікт України. Хоча в інтернеті доступна вся інформація про те, які російські підрозділи воюють на Донбасі, хто ними керує і звідки йдуть потоки російської техніки, зброї, боєприпасів, солдатів, офіцерів і навіть де ховають убитих російських вояків.

Тому фільми про війну на Донбасі допомагають зрозуміти масовій аудиторії, хто насправді воює в Східній Україні. Цій темі присвячена стаття, у якій аналізуються ігрові фільми про російсько-українську війну, яка триває на Донбасі. Зокрема, серіал Олексія Шапарева «Гвардія», фільми Ахтема Сеїтаблаєва «Кіборги. Герої не вмирають», Сергія Лозниці «Донбас», Зази Буадзе «Позивний „Бандерас“», Івана Тимченка «Гловайськ 2014. Батальйон „Донбас“», Валентина Васяновича «Атлантида», Володимира Тихого «Наші котики».

У контексті світового кінематографу та особливостей національного характеру подається, як сучасне українське кіно розвиває комедійні традиції фільмів про війну. Показано реакцію на фільми про війну українських глядачів, критиків, російських політиків і державних службовців та нагороди фільмів на кінофестивалях.

Ключові слова: антиутопія, війна, ігрове кіно, арт-хаус, документалістика, кінокритика, режисер, сценарій, прем'єра, кінофестиваль, волонтер, парамедик, воїн, сепаратист, люмпен, кінопрокат, трейлер, тизер, саундтрек, субтитри.

THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN DONBASS IN UKRAINIAN CINEMATOGRAPHY

Volodymyr Danylenko

PhD in Philology, Associate Professor
Kyiv National University of Culture and Arts
36 Konovalets str., 01133, Kyiv, Ukraine
e-mail: danylenko-v@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-8646-0504

Russian authorities do not recognize their participation in the Donbass war. Participation concealment in military conflicts is a long-standing Russian political tradition. The Soviet Union, which was modernized by Russia, did not recognize that it had fought in Korea, Vietnam, Angola, and Ogaden. Modern Russia, which has deployed its forces to Donbass, is officially convincing the world community and Russians that this war is an internal civil conflict in Ukraine. Although all information is available on the Internet about which Russian units are fighting in Donbass, who controls them and where the flows of Russian equipment, weapons, ammunition, soldiers, officers and even where the killed Russian soldiers are buried come from.

That is why films about the Donbass war help the mass audience to understand who is actually fighting in Eastern Ukraine. An article is devoted to this topic, which analyzes feature films about the Russian-Ukrainian war that lasts in Donbass. In particular, Oleksiy Shapariyev's series "The Guard", films of Akhtem Seitablaiev "Cyborgs. Heroes never die", Serhiy Loznytsia "Donbass", Zaza Buadze "Call sign 'Banderas'", Ivan Tymchenko "Ilovaisk 2014. Battalion 'Donbass'", Valentyn Vasyanovych "Atlantis", Volodymyr Tykhyi "Our cats".

In the context of world cinematography and peculiarities of the national character, it is presented how modern Ukrainian cinema develops the comedic traditions of war films. The reaction to films about the war by Ukrainian spectators, critics, Russian politicians and public officials, film awards at film festivals are shown.

Keywords: dystopia, war, feature film, art house, documentary, film criticism, director, script, premiere, film festival, volunteer, paramedic, warrior, separatist, lumpen, film release, trailer, teaser, soundtrack, subtitle.

Війна завжди давала потужний поштовх для розвитку мистецтв. У різних країнах після війн починався підйом культури, адже в народі, який пережив війну, загострюється любов до життя. Він більше цінує людяність, співчуття до болю інших. Мовлячи категоріями Еріха Фромма, його колективна душа стає чутливішою, що створює сприятливе середовище для розвитку мистецтва. У цьому сенсі російсько-українська війна, яка розпочалася у квітні 2014 року з вторгнення російських військових підрозділів на Донбас після захоплення Росією Криму, не виняток. Війна на Донбасі збурила сучасне українське мистецтво і стала актуальною темою для українського кінематографу.

Постановка проблеми

Фільми про війну на Донбасі йдуть в українському прокаті й активно обговорюються в інтернеті та соціальних мережах кінокритиками й пересічними глядачами, але не досліджувалися науковцями.

Аналіз досліджень

15, 22, 29 листопада 2018 року в Довженко-Центрі відбулася освітня програма «Культурфільм: Кіноревізія Донбасу 2.0», як спеціальний цикл кінопоказів та лекцій відомих дослідників: кінознавця Євгена Марголіта, докторки історичних наук Олени Стяжкіної, історика та соціолога Кирила Ткаченка, присвячений темі Донбасу в кінематографі радянської епохи. У програмі лектори намагалися пояснити формування української та російської ідентичностей на Донбасі, але до сучасної російсько-української війни і, тим більше, до фільмів про цю війну не дійшли.

Мета дослідження — узагальнення та аналіз реакції кінокритиків, журналістів і глядачів на фільми, присвячені російсько-українській війні на Донбасі.

Виклад основного матеріалу

У 2015 році з'явився військово-драматичний мінісеріал режисера Олексія Шапарева «Гвардія», знятий телеканалом «2+2». Сценарист — Микола Рибалка. Прем'єра першого сезону з 4 серій відбулася 23 травня 2015 року на телеканалі «2+2». Прем'єра другого сезону з 2 серій на цьому ж телеканалі пройшла 14 жовтня 2017 року.

Події в серіалі розпочинаються під час Революції Гідності. Його герої опиняються по обидва боки барикади. Є серед них офіцер внутрішніх військ, що воював проти майдану, і молоді майданівці. Коли почалася російська інтервенція на Донбасі, спецназівцю у відставці з кличкою «Старий» запропонували підготувати взвод розвідників для нацгвардійців. Після майдану, коли Росія анексувала Крим і розпочала війну на Донбасі, в Україні не було ні боекратної армії, ні президента. У цей час найбільш активні українці створили батальйони, озброїлися й пішли воювати з російською армією. Взвод розвідників зібрав представників різних куточків України. Тут проходять

підготовку молоді люди з Києва, західноукраїнських міст, Одеси, Луганська, Криму. Тут разом готуються до війни з окупантами українці, росіяни, кримські татари, євреї. Вони стають єдиною командою, здатною захистити Україну. Є серед гвардійців і дівчина Наталя, нареченого якої вбив на майдані снайпер. Вона — чемпіонка Європи з кульової стрільби і вирішує стати снайпером у взводі розвідників.

Цей мінісеріал — про становлення модерної української нації, активної, бойової, винахідливої, рішучої, здатної постояти за свою країну. У кожного з героїв серіалу своя біографія і своя мотивація, що змусила їх вийти на майдан, а потім поїхати на війну.

6 грудня 2017 року, у День Збройних сил України, у кінопрокаті з'явився фільм українського кінорежисера Ахтема Сеїтаблаєва за кіносценарієм Наталі Ворожбит «Кіборги. Герої не вмирають» про оборону Донецького аеропорту.

Перед глядачами розкриваються образи людей, які обороняють аеропорт. У кожного з них своя цивільна біографія, що була до війни. Молодий боєць із псевдо «Мажор» — музикант і син респектабельних та заможних батьків, від яких потай утік на війну. Солдат із псевдо «Псих» — лікар, що знає, як надати першу допомогу. У кожного із захисників своє уявлення про те, якою має бути Україна. «Серпень» дотримується традиційних національних поглядів, а «Мажор» — загальнолюдських.

Здебільшого кінокритики позитивно оцінили фільм. Кінокритик Сергій Тримбач (2017) у газеті «День» написав, що однією з найсильніших якостей фільму є сценарій, у якому Наталі Ворожбит вдалося зобразити світоглядну полеміку українців та різні її ментальні прояви. У виданні «Лівий берег» Альона Пензій (2017) зазначила, що знімальна група і сценарист «не демонізували ворога» й не позбавили ворогів України людських рис, а звернули увагу на те, що проти України воюють не лише росіяни, а і громадяни України. У колонці Олександри Горчинської (2017) «Ода захисникам Донецького аеропорту», опублікованій на сайті «Українська правда», до позитивних моментів фільму віднесено використання саундтреку пісні «Гуцулка Ксеня», що, на її думку, вдало вписалася в сюжетну канву стрічки. Ще одним вдалим моментом фільму, на думку кінокритика «Детектор медіа» Ярослава Підгори-Гвяздовського, стали його «гуманістичні європейські посилання» (Підгора-Гвяздовський, 2017).

Втім, до фільму вистачало і критичних зауважень. Так, Андрій Кокотюха вважає нереалістичними діалоги між захисниками аеропорту, у яких вони з'ясовують, хто винен у тому, що в Україні погано живеться. На його думку, такі діалоги «цілком можна було замінити військовим побутом, цинічними чоловічими жартами, характерними для війни та екстремальних умов» (Кокотюха, 2017). Ярослав Під-

гора-Гвяздовський теж вказав на велику кількість заідеологізованих діалогів та млявий сюжет (Підгора-Гвяздовський, 2017). Здебільшого критики висловлювали претензії до сценариста й режисера щодо засилля у фільмі російської мови.

Із 2006 року, коли в Україні було ухвалено закон про обов'язкове дублювання зарубіжних фільмів українською мовою, у країні сформувалася професійна й досить цікава школа українського кіноперекладу. Українська мова стала органічно сприйматися масовим глядачем, тому критики фільму «Кіборги. Герої не вмирають» цілком резонно висловили претензії до творців фільму. Використання російської мови в сучасних українських фільмах залишається серйозною художньою проблемою, яку сценаристи й режисери не можуть вирішити, вважаючи, що відсутність російської мови в тих сферах, де вона домінує, неможливо розв'язати по-іншому. Хоча в зарубіжних перекладах фільмів ця проблема не відчувається, тому завданням сучасного українського кінематографу залишається створення власної кіномови, у яку повірять масовий глядач.

У 2018 році знято фільм режисера Сергія Лозниці «Донбас» (спільне виробництво України, Німеччини, Франції, Нідерландів). Світова прем'єра кінострічки відбулася 9 травня 2018 року на 71-му Каннському міжнародному кінофестивалі, на якому фільм одержав приз за найкращу режисуру в програмі «Особливий погляд» та став фільмом-відкриттям фестивалю.

Фільм одержав Гран-прі 15-го міжнародного Фестивалю європейського кіно в Севільї; премію «Золотий павич» за найкращий фільм 49-го Індійського міжнародного кінофестивалю в Гоа; спеціальний приз журі найкращому режисерові «Срібна піраміда» на 40-му Карірському кінофестивалі. За фільм «Донбас» Сергій Лозниця одержав Державну премію України імені Олександра Довженка.

Кінострічку показали в рамках міжнародних кінофестивалів у Карлових Варах, Мюнхені, Єрусалимі та Мельбурні. У вересні 2018 року «Донбас» було представлено в рамках секції «Сучасний світ кіно» на 43-му Міжнародному кінофестивалі в Торонто. 18 жовтня 2018 року фільм з'явився в кінотеатрах Сіднея, Мельбурна й Канберри, викликавши обурення російських дипломатів. На офіційній Фейсбук сторінці Посольства Російської Федерації в Астралії дипломати назвали фільм «саморобкою Лозниці», який зі «смаком зображає жителів Донецької та Луганської народних республік у вигляді потворних, грубих, агресивних і розумово неповноцінних персонажів». Російські дипломати написали, що фільм «не може не викликати огиди своїм демонстративним, нахабно виставленим напоказ відверто расистським русофобським зарядом у найгірших нацистських традиціях» (Тримбач, 2017). У відповідь з'явилися сотні коментарів корис-

тувачів фейсбуку, які запевнили, що після такої пристрасної рецензії обов'язково подивляться фільм і подякували Посольству Російської Федерації в Австралії за рекламу, попросивши прорекламувати ще фільми «Кіборги» та «Позивний „Бандерас”» (Тримбач, 2017).

Кінокартина Лозниці складається з різних епізодів, у яких відтворені реальні історії, що трапилися на окупованих територіях Донбасу, пов'язані між собою життям героїв. Розпочинається фільм із театру в окупованому Донбасі, де в гримерці готують акторів для постановочного сюжету російського пропагандистського телеканалу, а потім асистентка режисера брутально виганяє акторів на майданчик. Загримовані актори зображують народ, що став випадковим свідком «звір'ячого обстрілу» українською артилерією мирного населення. У фільмі є епізод, коли закутаного українським прапором уже немолодого бійця добровольчого батальйону виводять російські солдати і прив'язують до стовпа на розтерзанні озвірілого натовпу. В українського добробатівця плюють перехожі, його штурхає палицею місцева стара жінка, б'ють вуличні хлопці, що разом із дівчатами роблять селфі біля прив'язаного полоненого. Коли український глядач дивиться такі кадри, то мимоволі задумується, чи можна жити разом в одній країні з тими людьми, що опинилися під російською окупацією.

У кінострічці Лозниці народ окупованого Донбасу постає російською жертвою і водночас співучасником військового злочину в гібридній війні, замішаний на пропагандистській брехні, насильстві, злочинах проти людяності та фейковій правді.

11 жовтня 2018 року в українському кінопрокаті з'явився фільм режисера Зази Буадзе «Позивний „Бандерас”». Кіносценарій до фільму написали Сергій Дзюба та Артем Кірсанов. В основу кіносценарію покладено щоденники національного гвардійця Сергія Башкова з позивним «Індіанець» та розповіді воїнів, що воювали на Донбасі.

Сюжет фільму розгортається навколо групи розвідників на чолі з капітаном Антоном Саенком (позивний «Бандерас»), що намагається знешкодити російського агента «Ходака», якого заслали в український батальйон, що стоїть у балці біля села Веселе Донецької області. Хитке перемир'я між українськими та російськими військами зруйноване знищеною маршруткою, у якій загинули селяни. Хтось із села прислав записку в штаб батальйону про те, що маршрутку знищила російська диверсійна група під орудою агента «Ходака», який видає себе за українського бійця. Завдання ускладнюється тим, що Веселе — рідне село Антона Саенка, з якого він колись виїхав до Києва. У Києві в нього сформувався український світогляд. І коли почалася війна, Саенко пішов на фронт. Його дівчина не зрозуміла мотивів свого хлопця й розірвала з ним стосунки.

На початку картини є сцена, коли російська диверсійна група, до якої входив Олексій із Веселого, знищує сільську маршрутку, і на його очах російські солдати вбивають рідну тітку хлопця. Олексій був колишнім суперником Антона. Вони зустрічалися з однією дівчиною Яною, але потім їхні дороги розійшлися. Олексій виїхав у Донецьк, де в нього сформувався проросійський світогляд, тому коли на Донбасі почалася війна, Олексій записався в армію ДНР.

У планах «Ходака» була чергова диверсія, як звинуватити українських військових у звірствах проти цивільного населення, щоби зірвати перемир'я й міжнародні перемовини політиків.

Антону Саєнку для знешкодження «Ходака» командування дало три доби. Антон прибуває в розпорядження командира батальйону з групою розвідників, коли на базі вбивають українського десантника. За стилем вбивства розвідники роблять висновки, що це справа рук професійного вбивці, який добре знав десантника, оскільки удар ножем було нанесено в груди. А отже, убитий перед смертю не боявся свого вбивці, а довірливо дивився йому в очі.

У фільмі показано, як зазомбовані російською пропагандою селяни дякують перед телекамерою Росії за передану їм гуманітарну допомогу. І коли Антон Саєнко й колишній сепаратист Олексій бігають селом, закликаючи селян ховатися від обстрілів російської артилерії, більшість селян не вірять, що «братня» Росія може принести їх у жертву для створення пропагандистського телевізійного сюжету.

29 серпня 2019 року в українському прокаті з'явився фільм режисера Івана Тимченка «Іловайськ 2014. Батальйон Донбас». Сценарій фільму написав Михайло Бриних. В основу фільму лягли матеріали в пресі та історії добровольців, які брали участь в операції зі звільнення Іловайська.

В основі кінострічки — історія про командира штурмової групи батальйону «Донбас» із позивним «Бішут». Після звільнення Попасної та Лисичанська добровольчі батальйони та регулярні частини українського війська потрапляють в Іловайський котел, у якому оточеними виявилися батальйони «Донбас», «Дніпро-1», «Миротворець», «Святий», «Херсон», «Шахтарськ» та зведена рота 17-ї і 93-ї бригад ВСУ. Щоби вийти з котла, українські й російські військові домовляються про створення коридору, що виявився для українських бійців пасткою.

Поранені під Іловайськом, українські добробатівці з позивними «Бішут» і «Квентін» відстають від батальйону й ховаються в помешканні одного з будинків у захопленому російськими військами Іловайську. Їм допомагають стара жінка, у квартирі якої вони переховуються, та дівчина з верхнього поверху. Нелінійна композиція фільму дозволяє повертатись у минуле героїв, що передувало їхньому походу на Іловайськ.

У кінофільмі Івана Тимченка вистачає картин із невігаданими історіями. Тут колишній боєць Тарас Констанчук грає самого себе й пережите ним минуле. Змальовуючи охоплений війною Донбас, знімальна група відходить від стереотипів і показує, що там живуть люди з різними переконаннями. Є багато люмпенізованого населення, зазомбованого російською пропагандою, але вистачає й людей, які вміють співчувати іншим і перейматися їхніми проблемами. Саме такими постають колишній учитель літератури, дівчина Світлана і стара жінка Надія Петрівна, у якої переховуються поранені «Бішут» і «Квентін». Але водночас є тітка, яка донесла на українських бійців.

Сцена «зеленого коридору», який російські військові дали оточеним в Іловайському котлі українським воїнам, постає ніби демонстрація безсмертної сентенції Бісмарка про те, що будь-яка угода з Росією не варта паперу, на якому написана. Гарантуючи українським бійцям «зелений коридор», російська артилерія розстрілює їх на марші. У реальному житті Президент Російської Федерації Володимир Путін запропонував українським підрозділам «зелений коридор» для виходу з оточення. Але специфіка будь-яких домовленостей із Росією полягає в тому, що умови російської сторони постійно змінюються, врешті-решт російські домовленості виявляються пастками. У результаті іловайської трагедії було вбито 366 українських воїнів, 429 отримали поранення, 300 потрапили в полон.

Є в цьому бруді війни, людських злетів і падінь цілком приватні фрагменти життя, як інтимна сцена в підвалі між Світланою та «Квентіном», органічні побутові діалоги. Не зважаючи на режисерський дебют, фільм Тимченка викликає довіру своєю простотою, документальною правдою життя, відсутністю плакатності та пафосу.

На 76-му Венеціанському фестивалі 2019 року в програмі «Горизонти», яка відкриває сучасні тенденції розвитку світового кінематографу, перемогла кінострічка українського режисера Валентина Васяновича «Атлантида». Це антиутопія, події в якій відбуваються після завершення війни на Донбасі, коли внаслідок російської агресії більша частина земель цього краю виявилася непридатною для проживання. За сюжетом, після війни колишній український солдат повертається додому й застає спустошений край: завалені шахти, знищені заводи, отруєні води. І на цій випаленій війною землі намагається знайти в собі сили, щоби розпочати нове життя.

Ролі у фільмі виконували непрофесійні актори: колишні добробатівці, волонтери, солдати Збройних Сил України. Головні ролі зіграли колишній розвідник Андрій Римарук, парамедик Людмила Білека, доброволець Василь Антоняк.

30 січня 2020 року в українському прокаті з'явилася кінокомедія режисера Володимира Тихого «Наші котики». Цей українсько-канад-

сько-американський фільм розповідає про пригоди чотирьох бійців добровольчого батальйону на початку війни на Донбасі. До продавця квітів, інженера, актора і футбольного тренера, що не мали навіть найменшого бойового досвіду, приєднується тележурналістка, яка хоче відзняти правду про війну, об'єктивно вислухавши мотивацію кожної з воюючих сторін. Й ось ці дилетанти мимоволі знищують елітний російський підрозділ, викликаючи лють у керівництва ДНР.

Війна як комедія має значну фільмографію. Варто згадати лише такі найбільш помітні воєнні комедії, як «Герої Келлі» Брайана Дж. Хаттона (1970), «Пастка 22» Майка Ніколса (1970), «В бій ідуть тільки старі» Леоніда Бикова (1973), «Форрест Гамп» Роберта Земекіса (1994), «Безславні виродки» Квентіна Тарантіно» (2009), «Великий солдат» Діна Шена (2010), «Якось у Німеччині» Тодда Філліпса (2016), серіал «Пастка 22» режисерської групи Джорджа Клуні, Гранта Геслова, Елен Курас (2019) та інші.

До цієї традиції долучився й український режисер Володимир Тихий. Його комедія «Наші котики» викликала позитивні відгуки критиків і глядачів та лють російських ідеологів. Побачивши рекламний ролик української комедії «Наші котики» в передачі російської пропагандистки Ольги Скабеєвої «60 хвилин» на каналі «Россия-1» лідер ЛДПР Володимир Жириновський влаштував істеріку в прямому ефірі. Після рекламного ролика української комедії, у якій були задіяні американські актори, Жириновський забігав по студії й кричав: «Усіх знищимо! Напалмом... до чортової матері. Щоби ні Києва, ні Львова — нічого не залишилося!» (Василенко, 2020). І ця реакція російського політика була найкращою оцінкою української комедії.

Висновки

У російському соціумі поширене лицемірне гасло: «Росія ніколи ні на кого не нападає», яке люблять повторювати російські ЗМІ і прості люди цієї країни, тому для масової російської свідомості всі війни, які веде Росія, або «справедливі», «священні», або це війни, до яких Росія не має ніякого стосунку. Сформувалася давня російська політична традиція частину своїх війн приховувати від світової спільноти і від найбільш довірливих своїх громадян. Прості росіяни знають, що офіційне невизнання чергової російської військової авантюри — це гра, якої треба дотримуватися, бо так хоче влада. Безкінечні війни, які веде Росія, — це постійна російська політика, яка відволікає народ від зубожіння, корупції, економічного, культурного й соціального застою, відсутності справедливих судів та свободи слова. При цьому війни допомагають російським спецслужбам і військовим збагачуватися, а владі тримати народ у стані постійної мобілізації.

На офіційному рівні Кремль не визнає участі Росії у війні на Донбасі, як не визнавав своєї участі у війнах у Кореї, В'єтнамі, Анголі, Ога-

дені, в арабо-ізраїльському конфлікті, вважаючи, що ця війна — внутрішній громадянський конфлікт України і про це не втомлюється повторювати світовій спільноті та довірливим російським обивателям. Хоча в інтернеті доступна вся інформація про те, які російські підрозділи воюють на Донбасі, хто ними керує і звідки йдуть потоки російської техніки, зброї, боєприпасів, солдатів, офіцерів і навіть де ховають безславно вбитих російських вояків. Тому українські фільми про війну на Донбасі роблять свій внесок в інформаційну війну з Росією, підтверджуючи слушність думки творця світової революції Володимира Ульянова, що з усіх мистецтв для нас найважливішим є кіно. І хоча цей політик у Російській Федерації вже не такий популярний, як у радянські часи, бо нинішня влада на чолі з Путіним вважає його недостатньо жорстоким, а отже, не таким ефективним, як Сталін, усе ж думка теоретика марксизму-ленінізму вказує на те, що українські кінематографісти роблять свій внесок у боротьбу з головним історичним ворогом.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Василенко, О. (2020, 7 лютого). Усіх знищимо: одіозний російський політик влаштував «фейерверк» через «Наших котиків» у прямому ефірі. *Аностропф*. <http://apostrophe.ua/ua/news/world/ex-ussr/2020-02-07/vseh-unichtozhim-odioznyj-rossijskij-politik-ustroil-fejerverk-izza-nashih-kotikov-v-pryamom-efire-video/187820>.

Гламур. (2018, 20 жовтня). Посольство Росії в Австралії з жовтю накинулося на фільм «Донбас». І зробило йому блискучу рекламу. *ТСН*. <http://https://tsn.ua/glamur/posolstvo-rosiyi-v-avstraliyi-z-zhovchyu-nakinulosya-na-film-donbas-i-zrobilo-yomu-bliskuchu-reklamu-1236255.html>.

Горчинська, О. (2017, 6 грудня). Ода захисникам Донецького аеропорту. *Українська правда*. <http://life.prawda.com.ua/columns/>.

Кокотюха, А. (2017, 13 грудня). «Кіборги»: три розмови про головне. *Детектор Медіа*. <http://https://detector.media/kritika/article/132845/2017-12-13-kiborgi-tri-rozmovi-pro-golovne/>.

Пензій, А. (2017, 11 грудня). Війна без побутових розмов: «Кіборги» Ахтема Сеїтаблаєва. *Лівий берег*. http://ukr.lb.ua/culture/2017/12/11/384477_viyna_bez_robutovih_rozmov.html.

Підгора-Гвядзовський, Я. (2017, 6 грудня). «Кіборги»: кіно — це не ток-шоу. *Детектор Медіа*. <https://detector.media/kritika/article/132618/2017-12-06-kiborgi-kino-tse-ne-tok-shou/>.

Тримбач, С. (2017, 8 грудня). «Ось що ви зробили з країною...». В Україні розпочався прокат фільму «Кіборги». *День*. <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/os-shcho-vy-zrobily-z-krayinoyu>.

У посольстві РФ в Австралії заявили, що фільм «Донбас» Лозницьі спрямований на розпалювання міжнаціональної ворожнечі. (2018, 20 жовтня). *Гордон*. <https://gordonua.com/ukr/news/war/-u-posolstvi-rf-v-avstraliji-zajavili-shcho-film-donbas-loznitsi-sprjamovaniy-na-rozpaljuvannja-mizhnatsionalnoji-vorozhnechi-439571.html>.

REFERENCES

- U posolstvi RF v Avstralii zaiavyly, shcho film «Donbas» Loznitsi spriamovanyi na rozpaliuvannya mizhnatsionalnoi vorozhnechi [The Russian Embassy in Australia stated that the film «Donbass» by Loznitsa is aimed at inciting ethnic hatred]. (2018, October 20). *Hordon*. <https://gordonua.com/ukr/news/war/-u-posolstvi-rf-v-avstraliji-zajavili-shcho-film-donbas-loznitsi-sprjamovaniy-na-rozpaljuvannja-mizhnatsionalnoi-vorozhnechi-439571.html> [in Ukrainian].
- Horchynska, O. (2017, December 6). Oda zakhysnykam Donetskooho aeroportu [Ode to the defenders of Donetsk airport]. *Ukrainska pravda*. <http://life.ppravda.com.ua/columns/> [in Ukrainian].
- Pidhora-Hviazdovskyi, Ya. (2017, December 6). «Kiborhy»: kino — tse ne tok-shou [«Cyborgs»: cinema is not a talk show]. *Detektor Media*. <https://detector.media/kritika/article/132618/2017-12-06-kiborgi-kino-tse-ne-tok-shou/> [in Ukrainian].
- Trymbach, S. (2017, December 8). «Os shcho vy zrobyly z krainoiu...». V Ukraini rozpochavsia prokat filmu «Kiborhy» [«That's what you did with the country...». The rental of the film «Cyborgs» has started in Ukraine]. *Den*. <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/os-shcho-vy-zrobyly-z-krainoiu> [in Ukrainian].
- Penzii, A. (2017, December 11). Viina bez pobutovykh rozmov: «Kiborhy» Akhtema Seitablaieva [War without domestic conversations: «Cyborgs» by Akhtem Seitablaev]. *Livyi bereh*. http://ukr.lb.ua/culture/2017/12/11/384477_viyana_bez_pobutovih_rozmov.html [in Ukrainian].
- Kokotiukha, A. (2017, December 13). «Kiborhy»: try rozmovy pro holovne [«Cyborgs»: three conversations about the main thing]. *Detektor Media*. <https://detector.media/kritika/article/132845/2017-12-13-kiborgi-tri-rozmovi-pro-golovne/> [in Ukrainian].
- Hlamur. (2018, October 20). Posolstvo Rosii v Avstralii z zhovchiu nakynulosia na film «Donbas». I zrobylo yomu blyskuchu reklamu [The Russian Embassy in Australia attacked the film «Donbass» with bile. And made him a brilliant advertisement]. *TSN*. <https://tsn.ua/glamur/posolstvo-rosiyi-v-avstralii-z-zhovchiu-nakinulosya-na-film-donbas-i-zrobilo-yomu-bliskuchu-reklamu-1236255.html> [in Ukrainian].
- Vasylenko, O. (2020, February 7). Usikh znyshchymo: odioznyi rosiiskiy polityk vlashtuvav «fejerverk» cherez «Nashykh kotyktiv» u priamomu efiri [Let's destroy them all: an odious Russian politician set off «fireworks» through «Our Cats» live]. *Apostrof*. <http://apostrophe.ua/ua/news/world/ex-ussr/2020-02-07/vseh-unichtozhim-odioznyj-rossijskij-politik-ustroil-fejerverk-izza-nashih-kotikov-v-pryamom-efire-video/187820> [in Ukrainian].